

KÖKÉNY ANDREA

A Hudson-öböl Társaság tevékenysége a Sziklás-hegységen túli területeken a 19. század első felében

The Activity of the Hudson's Bay Company beyond the Rocky Mountains in the First Half of the 19th Century. The Hudson's Bay Company was founded in England in 1670. It received a charter from Charles II and was granted a commercial monopoly in the territory of the drainage basin of the Hudson Bay. It established an extended system of fur trading posts that gradually spread as far as the Rocky Mountains and then to the Pacific Ocean. The most important aim of the paper is to examine the activity of the Hudson's Bay Company beyond the Rocky Mountains focusing on the role of John McLoughlin, its Chief Factor in the Columbia District. The area encompassed more than 1.5 million square kilometers from the northern border of Mexican California to Alaska, and to Americans was known as Oregon Country. The Hudson's Bay Company flourished in the Pacific Northwest in the 1820s and 1830s, but from the 1840s, hundreds of American settlers started to move to the region on the Oregon Trail and settled down in the fertile valley of the Willamette River. According to the Convention of 1818, Oregon Country was under the joint occupation of Great Britain and the United States, but at first the influence of the Hudson's Bay Company was much bigger. The American immigrants, however, who received help from McLoughlin, gradually outgrew the trading stations of the Company and started to demand the extension of full American sovereignty over the territory. After heated debates tensions were resolved in the Oregon Treaty of 1846. It ended the joint occupation and set the boundary between Great Britain and the U. S. at the 49th parallel. John McLoughlin resigned from the Hudson's Bay Company, founded a new town, Oregon City, and became an American citizen in 1849.

Keywords: Hudson's Bay Company, John McLoughlin, Oregon Country, Oregon Trail, fur trade, immigration, Oregon Treaty

Az angol Hudson-öböl Társaság megalapítására 1670-ben, II. Károly uralkodása idején került sor. Szabadalomlevelében a Társaság kizárólagos jogot kapott a prémkereskedelemre a mai Kanada területének azon a részén, melynek folyói a Hudson-öbölbe torkollnak. A gazdasági tevékenység megszervezésén és összehangolásán kívül, más angol kereskedőtársaságokhoz hasonlóan, a Társaság hivatalnokai látták el a közigazgatási és igazságszolgáltatási feladatokat is a területen. A 18. század folyamán a Hudson-öböl Társaság egyre több kereskedőállomást hozott létre, és egyre inkább kiterjesztette tevékenységét nyugat felé, a Sziklás-hegységen túlra, egészen a Csendes-óceánig. A régióban már jelen volt az eredeti-

leg Montreal központtal létrejött Északnyugati Társaság, valamint néhány amerikai prémvadász és kereskedő is, akik John Jacob Astor vezetésével kísérletet tettek egy állandó telep létrehozására. A német származású vállalkozó 1808-ban megalapította a Csendes-óceáni Prém-társaságot, majd 1811-ben a Columbia folyó torkolatánál kereskedőállomást hozott létre és megépítette Fort Astoriát. A fokozatosan terjeszkedő Hudson-öböl Társasággal azonban végül sem ő, sem az Északnyugati Társaság nem tudta tartani a versenyt, így az magába olvasztotta mindkét vállalkozást, és 1821-ben a csendes-óceáni partvidék egészén átvette a kereskedelem irányítását.¹

Jelen tanulmány célja a Hudson-öböl Társaság Sziklás-hegységen túli tevékenységének bemutatása, középpontban helyi vezetőjével, John McLoughlinnal.

John McLoughlin 1784. október 19-én született Rivière-du-Loup kis városában, ami Kanada franciák által gyarmatosított keleti részén, Québectől körülbelül 150 kilométerre délre, a Szent Lőrinc-folyó partján helyezkedett el. Apja ír, anyja skót származású volt, akik azért költöztek Québec Citybe, hogy gyermekeiket taníttatni tudják. McLoughlin tizennégy évesen kezdte orvosi tanulmányait Sir James Fisher mellett, aki Montreal közelében rendelt. 1803-ban már engedélyt kapott a praktizálásra, és orvosként Fort Williams erődjébe került, amely az Északnyugati Társaság egyik prémbegyűjtő állomása volt a Felső-tó közelében. Orvosi feladatainak ellátása mellett kereskedelmi vállalkozásba kezdett. Feleségül vett egy csipeva asszonyt, akitől fia született, az anya azonban belehalt a szülésbe.² 1811-ben ismét megnősült. Felesége, Marguérite Wadin McKay, egy svájci kereskedő félvér lánya lett, aki az Északnyugati Társaság egyik kereskedőjének, Alexander McKaynek az özvegye volt. Kilenc évvel idősebb volt McLoughlinnál, és előző házasságából már volt négy gyermeke. Több mint negyven évig éltek együtt, és négy közös gyermekük született.³

1814-ben McLoughlin részesedést szerzett az Északnyugati Társaságban, és fontos szerepet játszott a Hudson-öböl Társasággal történő összeolvadást előkészítő tárgyalások során. Valószínűleg ezzel is magyarázható, hogy 1823-ban a Hudson-öböl Társaság fő kormányzójává nevezték ki, 1824-ben pedig Columbia kerület szuperintendánsa lett.⁴ Ez a közigazgatási egység az akkoriban Mexikóhoz tartozó Kalifornia északi határától egészen Alaszkáig, több mint másfél millió négyzetkilométerre terjedt ki, és nagyrészt megegyezett azzal a területtel, amit az amerikaiak Oregon vidéknek neveztek.⁵

Fontos megjegyezni, hogy a 19. század első felében az Oregon vidék elnevezés jóval nagyobb területet jelölt, mint a mai Oregon állam.⁶ A területre eredetileg igényt formált Nagy-Britannia, Franciaország, Oroszország és Spanyolország is. A franciák 1763-ban, a hétéves háború végén elvesztették jogalapjukat, a spanyolok és az oroszok pedig különböző

¹ Bumsted 1992, 202–203, 205; Meinig 1993, 66–68, 70; Brown 2002, 88, 230; Bown 2020, 327–328.

² Clark 1981, 29; Dary 2004, 48, 53; Walker 2000, 181.

³ Clark 1981, 29–30; Dary 2004, 53.

⁴ Bown 2020, 348–349.

⁵ Dary 2004, 48; Pletcher 1973, 103.

⁶ Oregon vidék határa északon az Oroszországhoz tartozó Alaszka (északi szélesség 54°40'), délen a spanyol-mexikói Kalifornia (42. szélességi kör) volt, keleten a Sziklás-hegység, nyugaton pedig a Csendes-óceán, vagyis a mai Oregon, Washington és Idaho államot, valamint Montana és Wyoming, illetve a kanadai Brit Columbia provincia egy részét foglalta magában.

szerezésekben lemondtak róla.⁷ Az amerikaiak 1792-től kezdve formáltak igényt Oregon vidékre, amikor Robert Gray, egy bostoni prémkereskedő hajó kapitánya felfedezte a Columbia folyó torkolatát. Az angolok egészen Francis Drake 1577 és 1580 között megtett Föld körüli útjáig vezették vissza jelenlétüket, mivel akkor az amerikai kontinens nyugati partvidékét is érintette. A 18. század végén James Cook és George Vancouver is eljutottak ide, ami további jogalapot jelentett a britek számára. Miután az Amerikai Egyesült Államok 1803-ban Napóleontól megvásárolta a Mississippi folyó nyugati vízgyűjtő medencéjét, és megszervezte Louisiana territóriumot, Thomas Jefferson elnök megbízást adott az északnyugati határvidék felderítésére. Meriwether Lewis és William Clark vezetésével 1804-ben indult útnak az az expedíció, amely felhajózott a Missouri forrásvidékéig, átkelt a Sziklás-hegységen, és a Columbia folyón leereszkedve kijutott a Csendes-óceánig. A Lewis és Clark-expedíció további jogalapként szolgált az USA számára, és megerősítette az amerikai igényt az oregoni régió egészére.⁸

1818-ban végül megállapodás született az Egyesült Államok és Nagy-Britannia között is. A 49. szélességi fok lett a határ a Nagy-tavaktól nyugatra egészen a Sziklás-hegységig, a Csendes-óceánig terjedő vidék pedig a két ország közös birtokába került. A szerződés mindkét fél állampolgárai számára engedélyezte a kereskedelmet és a letelepedést a közös igazgatás alatt lévő területen. A megállapodás tíz évre szólt, majd megújították, azzal a kikötéssel, hogy bármelyik fél felmondhatja, ha ezt a szándékát egy évvel korábban jelzi.⁹

Az Északnyugati Társaság és a Hudson-öböl Társaság összeolvadását követően a Sziklás-hegységtől nyugatra lévő összes kereskedőállomás a Hudson-öböl Társaság ellenőrzése alá került. Központja Fort George-ban, a korábbi Fort Astoriában volt. McLoughlin és a Társaság hivatalnokai fokozatosan felismerték, hogy a növekvő amerikai jelenlét miatt a britek által ténylegesen ellenőrzött terület határa egy idő után nem fog a Columbia folyón túlra terjedni. Ezért úgy döntöttek, hogy új erődöt építenek, és új kereskedőállomást hoznak létre a folyó északi partján. Azt remélték, az új központ segít majd abban is, hogy megakadályozzák az amerikai prémvadászok és kereskedők további térnyerését Oregon vidéken. Céljuk elérése érdekében a „felperzselt föld” taktikáját próbálták meg alkalmazni oly módon, hogy hódok ezreit tervezték levadászni, s ezzel szinte a kihalás szélére juttatni a fajt a vidéken, azt remélve, hogy így majd távol tartják az amerikai prémvadászokat, kereskedőket és telepeseket.¹⁰

Az új kereskedőállomást Fort George-tól délre a Columbia folyó torkolatától mintegy 150 kilométerre keletre, egy magaslaton építették meg, ami körülbelül másfél kilométerrel a folyó fölött helyezkedett el, és tíz kilométerre attól a ponttól, ahol a Willamette folyó a Columbiába ömlött. Az állomást 1825-ben nyitotta meg a Hudson-öböl Társaság kormányzója, George Simpson, s a brit felfedezőről, George Vancouverról nevezte el.¹¹

Hamarosan azonban nyilvánvalóvá vált, hogy Fort Vancouver túl messze van a Columbia folyótól, a magaslatra pedig nehezen lehet csak felvinni a hajókon érkező élelmiszert és

⁷ Pletcher 1973, 103; LaFeber 1989, 76–78.

⁸ LaFeber 1989, 42; Meinig 1993, 65–66; Molnár 2017, 386–399.

⁹ LaFeber 1989, 75; Meinig 1993, 74–75; Bown 2020, 279–281.

¹⁰ Walker 2000, 182; Dary 2004, 48; Newman 1989, 141.

¹¹ Clark 1981, 28; Dary 2004, 48; Walker 2000, 187; Meinig 1993, 104.

más árut. Ezért 1828–1829-ben Fort Vancouvert áthelyezték, és új állomást hoztak létre egy nagy mező közepén, sokkal közelebb a folyóhoz.¹²

Az új erőd építését is McLoughlin irányította. Mivel a Társaság elvárta, hogy az új kereskedőállomás amennyire csak lehet, önellátó legyen, gabonát vetettek, gyümölcsfákat ültettek, és nagy veteményeskertet alakítottak ki az erőd mögötti területen. Számos épületet is emeltek, köztük egy kápolnát, amit templomként és iskolaként is használtak, egy gyógyszerárat és különböző raktáreépületeket a prémek és az Angliából érkező iparcikkek elhelyezésére. Ezenkívül több műhelyt is építettek az asztalosok, kovácsok, bognárok, tímárok, kádárok és más mesterek számára.¹³ A 19. század közepére az erődben számos raktár, műhely és irodahelység volt, valamint a Társaság hivatalnokainak lakásai. Közeliükben helyezkedtek el az alkalmazottak faházai, az istállók, egy csónakház és egy fűrészmalom. Az erődtől körülbelül harminc kilométerre délre, a Willamette folyó vízésésénél egy gabonaőr-lő és egy fűrészmalmot állítottak fel, s mellettük jött létre a Társaság nyugalmazott alkalmazottainak apró települése. Összességében körülbelül ezer ember élt Fort Vancouver erődjében és környékén, ami az északnyugati határvidék központja lett.¹⁴

Columbia kerület vezetőjeként McLoughlin feladata volt a szárazföld belseje felé, illetve a Csendes-óceán partvonala mentén is kiépíteni egy kereskedelmi hálózatot. Üzleti kapcsolatot kellett kialakítania a prémkereskedelemben szintén érdekelt Orosz–Amerikai Társasággal, és be kellett fejeznie a Fraser folyón kialakítandó kereskedőállomás, Fort Landley építését. Néhány év alatt kereskedőállomások láncolatát hozta létre a céllal, hogy monopolhelyzetet teremtsen a prémkereskedelem terén, és a régió egészére kiterjessze a Hudson-öböl Társaság befolyását.¹⁵

Összességében közel harminc új kereskedőállomást alakítottak ki a mai Washington, Oregon, Idaho állam, és Brit Columbia területén, melyeket McLoughlin felügyelt a továbbra is Fort Vancouverben működő központból. Az állomás hat hajóval rendelkezett, és az év legforgalmasabb időszakában közel hatszáz alkalmazottat foglalkoztatott. A prémvadászok és a hivatalnokok többsége a mai Québec tartomány területéről érkezett, és nagyrészt francia vagy skót származású volt. A vadászat egész télen tartott, s nyaranta óriási mennyiségű prémet vittek Fort Vancouverbe.¹⁶

Ahogy fentebb említettem, Fort Vancouver és a többi kereskedőállomás amennyire csak lehetett, önellátásra törekedett, és a maga számára termelt élelmiszert, hogy csökkentse a behozatal költségeit. Ennek következtében a közelükben kis agrárközösségek jöttek létre. Ezek azonban a Társaság által létrehozott telepek voltak, és nem szervesen fejlődő kolóniák.¹⁷ Az alulról építkező, organikus közösségeket és településeket így – az észak-amerikai

¹² Clark 1981, 55–56.

¹³ Dary 2004, 49.

¹⁴ Meinig 1993, 107–108; Dodds 1986, 40, 42; Clark 2004, 28, 46, 55–56.

¹⁵ Dary 2004, 50; Newman 1989, 142.

¹⁶ Dary 2004, 52; Newman 1989, 127.

¹⁷ A Hudson-öböl Társaság ugyan kísérletet tett arra, hogy élelmiszertermelő vállalkozást működtessen, amely akár azzal a reménnyel is kecsegtethetett, hogy az Alaszkában lévő orosz kereskedők igényeit is ki tudja elégíteni, de az 1838-ban ezzel a céllal létrehozott Puget Sound Mezőgazdasági Társaság nem bizonyult sikeresnek. A Hudson-öböl Társaság igazából sosem kötelezte el magát teljesen a program mellett, s nem tudott kellő számú munkaerőt sem mozgósítani (Clark 1981, 122; Dodds 1986, 47).

kontinens nyugati határvidékének más területeihez hasonlóan – itt is amerikai bevándorlók hozták létre.

Annak ellenére, hogy a Hudson-öböl Társaság ellenezte az amerikaiak bevándorlását, McLoughlin segítséget nyújtott nekik. A Társaság érdekeit mindig is szem előtt tartotta, és tevékenységének köszönhetően az egyre gyarapodott, de a kereskedőtársaság más magasrangú hivatalnokaitól eltérően, akiknek csak a hatékonyság és a bevétel volt fontos, s nem nagyon törődtek az emberekkel és azzal a területtel, amit irányítottak, McLoughlin felelőséget érzett irántuk. S miközben a Társaság nem nézte jó szemmel a telepesek megjelenését a területén, ő aktív szerepet vállalt a határvidék társadalmának alakításában.¹⁸

Ez a határvidéki társadalom három fázisban jött létre: az elsőben érkeztek a felfedezők, a prémvadászok és a kereskedők, a másodikban a hittérítők és a harmadikban a telepesek. Azt mondhatjuk, hogy az 1804–1806-os Lewis és Clark-expedíció lehetőséget teremtett a prémvadászok és a kereskedők számára, akik felfedező útjaik során előkészítették a hittérítők érkezését, ők pedig megnyitották az utat a telepesek előtt. A telepesek számának növekedésével párhuzamosan csökkent a Hudson-öböl Társaság, s ezzel a brit kormány befolyása a területre.

A különböző felekezetek többek között azoknak az őslakos indiánoknak a felhívására reagáltak, akik szerették volna, ha keresztyény téritők érkeznek hozzájuk. Az első misszionárius, egy metodista lelkipásztor, Jason Lee volt. Ontarióban dolgozott tanárként és a régió indiánjai között misszionáriusként. A *Christian Advocate and Journal and Zion's Herald* felhívására utazott Bostonba, ahol megbízták az oregoni misszió vezetésével.¹⁹

Lee és amerikai társai 1834-ben érkeztek meg Fort Vancouverbe. John McLoughlin szívélyesen fogadta őket, és gyülekezetük számára kijelölt egy ideiglenes helyet. Az első prédikáció hallgatósága igen vegyes összetételű volt: angol, skót, ír, francia-amerikai prémvadászok, különböző indián törzsek tagjai és három hajótörött japán tengerész volt jelen.²⁰

McLoughlinnak sikerült meggyőzni Leet arról, hogy ne Fort Vancouver közelében, hanem attól délre alapítson missziót. Elmondta, hogy a flethed (*Flathead*) indiánok nomád életmódot folytatnak, így nem volna könnyű egybegyűjteni és arra rávenni őket, hogy részt vegyenek a szertartásokon. Azt javasolta, hogy inkább a közeli Willamette folyó völgyében élő kalapuja (*Kalapuya*), umpkua (*Umpqua*) és klakama (*Clackamas*) törzsek tagjai között próbálkozzanak. Jason Lee és társai bejárták a völgyet, és hat héttel azután, hogy Fort Vancouverbe érkeztek, a Willamette folyó mentén Mission Bottom néven megalapították az első missziót.²¹ 1838-ban Lee New York Citybe utazott, hogy további hittérítőket és ellátmányt kérjen. 1840 májusában tért vissza az erősítéssel – harminchat felnőttel és tizenhat gyermekkel.

A metodisták sikeres misszióalapításának híre más felekezeteket is felbátorított. 1836-ban a presbiteriánusok dr. Marcus Whitmant és Henry Spaldingot indították útnak, feleségeik, Narcissa Whitman és Eliza Spalding társaságában. Whitmanék a mai Washington

¹⁸ Meinig 1993, 117–118; Newman 1989, 142.

¹⁹ Jason Lee 1803-ban Stanstead városában született, ami eredetileg Vermont territórium része volt, de egy határkiigazítás nyomán Alsó-Kanadához került. Előbb favágóként dolgozott, huszonhárom évesen megtért, majd jelentkezett hittérítőnek. Az oregoni misszió alapítására szóló felhívás a *Christian Advocate* 1831. március 1-jei számában jelent meg (Clark 1981, 72, 75; White 1993, 72).

²⁰ Walker 2000, 238.

²¹ Clark 1981, 74, 88, 92; Walker 2000, 239.

állam területén Walla Wallában, a kajúsz (*Cayuse*) indiánok között alapítottak missziót, míg Spaldingék a mai Idaho állam területén, Lapwai településen, a népörszi (*Nez Perce*) indiánok között. 1838-ban két ferences szerzetes érkezett, az 1840-es évek elején pedig jezsuiták, akik számos katolikus missziót hoztak létre Oregon vidék területén.²²

A különböző missziók tevékenysége azonban nem volt túlságosan eredményes, elég kevés indiánt sikerült megtéríteniük. Ennek két fő oka volt. Egyrészt közvetlenül érkezésük előtt járványok következtében jelentősen megfogyatkozott az őslakosok száma: 1829–1832 között a Columbia alsó folyása mentén az őslakosok körülbelül háromnegyedét, a Willamette folyó völgyében pedig a felét vitte el a malária.²³ Másrészt a nomád élethez szokott törzsek tagjai nem voltak hajlandók életmódjukat feladni, és a misszionáriusok által kialakított központokban letelepedni. Így a térítők inkább a fehér telepesek körében tudtak sikereket lenni. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért is, a missziók fontos szerepet játszottak abban, hogy újabb bevándorlókat vonzzanak a területre.

A metodista misszionáriusok számos petíciót küldtek az amerikai kongresszushoz, melyekben azt kérték, hogy az USA terjessze ki kormányzati és igazságszolgáltatási hatáskörét a területre. 1838 márciusában, amikor Jason Lee azért utazott New York Citybe, hogy ellátmányt és embereket kérjen missziója számára, magával vitt egy petíciót is, amelyet harminchat telepes írt alá, s arra kérték Martin Van Buren elnököt, hogy az Egyesült Államok minél hamarabb vegye teljes egészében birtokba Oregon vidéket. A telepesek legfőbb panasza az volt, hogy a Hudson-öböl Társaság tisztességtelen versenyt folytat, és Oregonban *de facto* brit kormányként működik. Tény, hogy a Hudson-öböl Társaság volt az áruellátás egyetlen forrása, és a telepesek úgy érezték, méltánytalanul magas árakat állapít meg.²⁴ A kormányzással kapcsolatos sérelmek is jogosnak tűnhettek. Oregon kívül esett mind az angol, mind az amerikai jogszolgáltatás hatáskörén. Ezért a Hudson-öböl Társaság felhatalmazást kapott arra, hogy a brit kézen lévő észak-amerikai területeken működő igazságszolgáltatást kiterjessze a nyugati parton fennhatósága alá kerülő vidékre. Számos olyan kérdés és probléma volt azonban, amivel a telepesek nem tudtak kihez fordulni.²⁵

Az amerikai hittérítők Oregonba érkezéséről tudomást szereztek a Hudson-öböl Társaság vezetői is. 1836 júniusában, három hónappal Whitmanék érkezése előtt McLoughlin levelet kapott a Társaság Yorkban lévő központjából. „Ha elhithetnénk, hogy a misszionáriusok egyetlen célja az őslakosok civilizálása, valamint erkölcsi és vallási tanítása, örömmel segítenénk és támogatnánk őket – szölv az üzenet –, de úgy gondoljuk, a legfőbb cél az, hogy az Egyesült Államok polgárai kolóniát hozzanak létre a Columbia folyó partján. Ha ez a tervük sikerrel jár, az felmérhetetlen károkat okoz nem csupán a prémkereskedelem, hanem nemzeti érdekeink szempontjából is.”²⁶

McLoughlin tisztában volt azzal, hogy az amerikaiak többségének legfőbb célja nem a hittérítés volt, ugyanakkor az Oregon vidéken eltöltött idő alatt szerzett tapasztalatai alapján reálisan fel tudta mérni a terület helyzetét. Tizenkét év alatt fellendítette a prémkereskedel-

²² LaFeber 1989, 105; Walker 2000, 276–278.

²³ Clark 1981, 56; Kökény 2023.

²⁴ Dodds 1986, 90; Meinig 1993, 110.

²⁵ A Társaság egyes helyi vezetőit bírói feladatokkal ruházták fel. Egyikük azonban kizárólag a brit alattvalók felett ítélkezhetett, egy másik csupán az egyházi személyek felett, ezért egy idő után a telepesek maguk közül is választottak egy békebíróat (Clark 1981, 139–140).

²⁶ Idézi Walker 2000, 281.

met, és északi, déli és keleti irányban is kiterjesztette a Hudson-öböl Társaság befolyását, ami jelentős hasznot hozott a Társaság számára. Ugyanakkor azt is tudta, hogy a prémkereskedelemben rejlő lehetőségek több ok miatt is végesek. Az egyik ok a területen lévő hódok számának drasztikus csökkenése volt, a másik pedig az, hogy ebben az időben a szőrme helyett új anyag, a selyem jött divatba Európában, ami miatt egyébként is csökkent a kereslet. Eközben pedig a területre érkező amerikai telepesek földművelésbe, kézművesipari vállalkozásokba kezdtek, kisebb-nagyobb városokat hoztak létre, s fokozatosan elkezdték kiszorítani a briteket.²⁷

Az a szárazföldi útvonal, amin az amerikai telepesek az 1840-es években az északnyugati partvidékre érkeztek, az ún. Oregon-ösvény volt. Bizonyos szempontból ez volt az első transzkontinentális útvonal Észak-Amerikában, hiszen korábban csak Dél-Amerika körülhajózásával lehetett ide eljutni, vagy északról Kanadán keresztül.

A közel négyezer kilométer hosszú Oregon-ösvény kiindulópontja legtöbbször a Missouri állambeli Independence volt. A telepesek és családjaik innen indultak nyugat felé a prérin át, majd Laramie erődnél megpihentek. Ezután átkeltek a Sziklás-hegységen, majd a Snake folyó mentén eljutottak Fort Hallig. Végül a Columbia folyón leereszkedve megérkeztek a Willamette folyó termékeny völgyébe. Az átkelés körülbelül hat hónapig tartott; a legtöbb csoport májusban kelt útra azt remélve, hogy novemberre, mielőtt a hóesés elvágná a hegyvidéki átjárókat, célba ér. Általában húsz-huszonöt szekér indult egyszerre útnak, de előfordult, hogy akár ötven-hatvan is. A szekérkaravánok legtöbbjét részletes szabályok alapján szervezték meg, ami meghatározta a vezetők kiválasztásának szempontjait csakúgy, mint az úton haladók viselkedési normáit. Minden expedíciónak volt egy kapitánya, aki teljes körű felelősséggel tartozott, és egy kalauza (lehetőleg egy olyan személy, aki korábban már járt a vidéken), aki mutatta az utat, és tárgyalt az őslakosokkal. A résztvevők sokszor rokoni kapcsolatban álltak egymással vagy egy városból indultak, s ezek a kötelékek megmaradtak a későbbiekben is, ami a létrejövő közösségek fontos szervező- és összetartó erejét jelentette.²⁸

Az első szervezett szekérkaraván 1842. május 16-án indult útnak a Missouri állambeli Elm Grove-ból, több mint száz telepessel. Annak ellenére, hogy a Hudson-öböl Társaság még mindig ellenezte az amerikaiak bevándorlását, John McLoughlin ismét segítséget nyújtott, s az érkezőknek élelmet és szerszámokat adott hitelre.²⁹ Miután számos kisebb csoport érkezett a területre, 1843-ban tömeges bevándorlás kezdődött. Az „Oregon láz” egyik előzménye az 1842-ben megkötött Webster–Ashburton-szerződés volt, amely egyrészt rendezte Kanada és az Egyesült Államok keleti részén régóta húzóódó határvitát, másrészt területet adott át az amerikaiaknak a Felső-tótól nyugatra, s ezzel megnyitotta a telepesek előtt az utat.³⁰ 1843-ban több mint ezer bevándorló érkezett,³¹ a következő évben

²⁷ Meinig 1993, 111; Dodds 1986, 90; Walker 2000, 281–282.

²⁸ Dodds 1986, 70, 74–75.

²⁹ Dary 2004, 79; Bown 2020, 376–377.

³⁰ Magyarics 2014, 53; Meinig 1993, 123.

³¹ A Columbia folyón történő átkelés vezetője Marcus Whitman volt, s beszámolója szerint 200 család, több mint 200 szekér, közel 700 ökör és több mint 700 marha alkotta a szekérkaravánt (Hawgood 1972, 148).

további ezeröttszáz, 1845-ben pedig háromezer. Így az Oregon vidéken élő amerikaiak száma megduplázódott, s elérte a hatezret.³²

Az amerikai telepesek kivándorlásáról még a Kolozsváron megjelenő *Vasárnapi Újság* is tudósított. 1845. augusztus 10-ei számában a következő hír jelent meg: „Amerikában egy második népvándorlás kezdődik. Ez ama középideitől abban különbözik, hogy a vándorlók nem karddal és láncsával, hanem fejszével s ekével vannak felfegyverkezve, s nem virágzó tartományokat vadítanak el, hanem vadon készülnek megművelni. T.i. az Oregon nevű uratlan roppant tartományra százanként költöznek az Egyesült Országok lakói.”³³

Az 1820-as és 1830-as években a Hudson-öböl Társaság, a francia-kanadaiak, a prémvadászok és misszionáriusok egész jól megfértek egymás mellett. Az amerikai bevándorlók települései azonban fokozatosan túlnőttek a Társaság kereskedőállomásain, s hamarosan ők is az amerikai szuverenitás kiterjesztését kezdték követelni Oregon vidék egészére. Mivel – legalábbis kezdetben – az amerikai kormány kevés figyelmet fordított rájuk, a korábbi telepes közösségek mintájára saját kormányt hoztak létre. 1843. július 5-én elfogadtak egy alkotmányt „a kölcsönös védelem céljából, valamint hogy biztosítsuk a köztünk lévő békét és a fejlődést [...] egészen addig, míg az Amerikai Egyesült Államok ki nem terjeszti fölének hatalmát”.³⁴ Ez az ún. Organikus törvény már az ideiglenes kormány megszületését jelentette. Egy kilenctagú, jellegzetesen amerikai testület jött létre, melynek egy prémvadász, néhány hittérítő és az Oregon-ösvényen érkezett telepes lett a tagja. A Hudson-öböl Társaságot is meghívták a kormányba, de McLoughlin nem fogadta el a felkérést.³⁵

Az alkotmány intézkedett a földszerzés feltételeiről is. A házaspárok 640 *acre*-t, vagyis 260 hektár földet igényelhetek ingyen, az egyedülállók pedig 320 *acre*-t, azaz 130 hektárt, ami jelentős vonzerő volt. Amikor a telepesek száma tovább nőtt a területen, az amerikai kormány sem hagyhatta figyelmen kívül a távoli oregoni „köztársaságot”. Az 1844-es elnökválasztási kampányban James K. Polk egyszerre szólított fel Texas annexiójára és az amerikai igény Oregonra történő kiterjesztésére.³⁶ A Demokrata Párt jelöltjeként az expanzió és az Egyesült Államok kontinentális hatalommá válása mellett foglalt állást, ami ilyen formában támogatásra talált az északi és a déli államok körében is. Ellenfele Henry Clay, a korszak egyik legtekintélyesebb whig politikusa volt. Ellenezte Texas bekebelezését, így a déliek elpártoltak tőle, s a választást végül Polk nyerte.³⁷

A politikusokon és az Oregonban élő telepeseken kívül számos amerikai lap szerkesztője is azt követelte Polktól, hogy terjessze ki az USA igényét az egész területre, ahogy azt a demokraták az 1844-es kampányban ígérték. 1845 novemberére általánossá váltak az olyan

³² Clark 1981, 162, 178; LaFeber 1989, 105; White 1993, 72.

³³ *Vasárnapi Újság*, 587. szám, 506, 1845. augusztus 10.

³⁴ *The Organic and Other General Laws of Oregon* (Brown 1892, 163).

³⁵ Clark 1981, 158–159; Dodds 1986, 91.

³⁶ Texas 1836-ban szakadt el a Mexikói Köztársaságtól és kérte felvételét az Amerikai Egyesült Államokba. Az amerikai Kongresszus azonban akkor elutasította a kérelmét, mert sokan attól féltek, hogy a déli terület megszerzése nyomán túlsúlyba kerülnek az Unióban a rabszolgatartó államok. Oregon vidék Egyesült Államokhoz történő csatolása révén azonban fenntarthatónak tűnt az egyensúly a szabad és a rabszolgatartó államok között.

³⁷ A népi szavazatokat tekintve Polk kis többséget tudott csak szerezni (50%:48% volt az arány), de az elektori szavazatok közül 170-et, míg Clay csupán 105-öt kapott (Clark 1981, 182–183; Borneman 2009, 128).

szalagcímek, amelyek az „egész Oregont vagy semmit” jelszót hirdették. 1845. december 27-én a *New York Morning News* egyik cikkében John L. O’Sullivan a következő szavakkal érvelt Oregon amerikai birtokbavétele mellett: „elidegeníthetetlen jogunk, hogy betelepítsük és birtokoljuk az egész kontinenst, amit a sors nekünk adott azért, hogy a szabadság és a szövetségi önkormányzat nagyszerű kísérletét lefolytathassuk”.³⁸

A terjeszkedés szélsőséges híveivel szemben, akik északon egészen az 54°40’ szélességi körig szerették volna kitolni az USA a határát, Polk elnök hajlott a kompromisszumra. 1845 júliusában felhatalmazta James Buchanan külügyminisztert, hogy a 49. szélességi kört ajánlja fel határként. Ez azonban nem elégítette ki az egész Vancouver-szigetre és a Columbia folyó szabad hajózására támasztott angol igényeket, ezért azt a brit nagykövet elutasította. A visszautasítás felhőborította Polkot. 1845. december 2-án, a Kongresszushoz intézett első évi üzenetében az elnök azt javasolta, hozzák a britek tudomására, hogy élnek az 1818-as szerződésben foglalt jogukkal, és felmondják a közös birtoklásról szóló egyezményt.

A két fél között feszültté vált a viszony, Nagy-Britannia hadihajókat vezényelt a nyugati féltekére, de végül nem került sor háborúra. Hosszas vitákat követően a britek végül elfogadták a 49. szélességi kört határként, de országukhoz tartozónak nyilvánították Vancouver-sziget egészét, és garanciát kértek a hajózási jogokra a Columbia folyón. Az amerikai Szenátus a szerződés elfogadására tett javaslatot, azzal a módosítással, hogy a Columbia folyón a britek hajózási joga ideiglenes legyen. Az egyezményt végül ezzel a változtatással ratifikálták 1846. június 15-én.³⁹ A megállapodás értelmében több mint 742 000 négyzetkilométer került az Egyesült Államok birtokába. Az USA így olyan geopolitikai sikert ért el, amit tényleges földrajzi kiterjedése és befolyása nem támasztott alá. A Columbia folyótól északra még alig lehetett amerikai telepest találni, bár a Willamette folyó völgyében számuk már több ezer volt, s folyamatosan növekedett.

Az a tény, hogy a közel harminc évig tartó határvita végül békés megoldással zárult, számos bel- és külpolitikai tényezőnek volt köszönhető. A brit kormány főleg belpolitikai kérdések miatt kényszerült gyors megegyezésre. Az 1840-es években Írországot sújtó burgonyavész és éhínség, a gabonatorvények visszavonása körül folyó viták és az egyre feszültebbé váló belpolitikai helyzet az amerikaiakkal történő megállapodás irányába mozdította el a kormányt. A brit közvéleményt nem igazán érintette meg a távoli Oregon vidék helyzete, a Hudson-öböl Társaság vezetőit pedig meg lehetett győzni, miután biztosították számukra a hajózás feltételeit a Columbia folyón és jogaikat az USA-nak átadott területen.⁴⁰ Az Oregon-ösvényen érkező amerikai telepesek ezreit látva a Társaság helyi vezetői, köztük McLoughlin, még azelőtt döntöttek három kereskedőállomás (Fort Boise, Fort Hall és a központ, Fort Vancouver) felszámolásáról és északabbra költöztetéséről, mielőtt a határvita eldőlt volna.⁴¹

³⁸ Horsman 1981, 220.

³⁹ *The Treaty of Oregon, June 15, 1846* (Commager 1973, 311–312; ld. még Clark 1981, 187–188; Pletcher 1973, 413–414; Molnár 2017, 465–466).

⁴⁰ A Hudson-öböl Társaság 1845 augusztusában csatlakozott az ideiglenes kormányhoz, de az oregoni szerződés aláírását követően, 1848-ban kivonult Oregonból. Központjukat a Brit Columbia területén lévő Fort Victoriába tették át. Az USA végül 650 000 dollárt fizetett a Társaságnak kárpótlásként az Egyesült Államok területén maradó tulajdonáért és épületeiért (White 1993, 77; Pletcher, 1973, 246, 588).

⁴¹ Hawgood 1972, 150.

Az amerikaiak esetében egy külpolitikai kérdés, az 1846 tavaszán Texas 1845-ös annexiója miatt elkezdődött mexikói háború volt az, ami siettetette a megegyezést. A kormány szerepét azonban hiba volna túlértékelni. Nem szabad elfelejteni, hogy akárcsak a nyugati terjeszkedés más színterein, Oregon vidéken is azok az amerikai telepések voltak a terület-szerzés kezdeményezői, akik oda bevándoroltak, s a kormány inkább csak követte őket. Az amerikai siker magyarázata az Oregon területén élő brit és amerikai lakosság jellegében lévő alapvető eltérés lehetett. Míg az előbbi közösségeket egy kereskedelmi társaság hozta létre és tartotta fenn, az utóbbiak spontán népmozgás, telepes átköltözés eredményeként alakultak ki. Az előbbi egymástól nagy távolságra lévő kereskedőállomások hálózata volt, melyek állománya fizetett alkalmazottakból állt. Utóbbiak a bevándorló telepések szervesen fejlődő közösségei voltak. Bár az 1848-as kaliforniai aranyláz átmenetileg eltérítette a bevándorlók egy részét, a vidék benépesítése tovább folytatódott, olyannyira, hogy 1859-ben Oregon 33. államként csatlakozhatott az Unióhoz.⁴²

És hogyan alakult John McLoughlin sorsa? Az 1840-es évek közepére már belefáradt a Hudson-öböl Társaság vezetésével és a londoni politikusokkal folytatott csatározásokba. Amikor a brit kormányzat 1845-ben megbízottakat küldött Fort Vancouverbe, hogy felmérjék a helyzetet, s jelentésükben McLoughlint azzal vádolták, hogy túlságosan barátságos az amerikai hittérítőkkal és telepesekkel, azt válaszolta, hogy „ugyanolyan joguk van idejönni, mint nekem itt lenni”.⁴³ Azzal érvelt, hogy a Társaságnak nem kötelessége Nagy-Britannia területi jogainak védelme. Ő pedig csupán a Társaságnak tartozik felelősséggel, de hatásköre nem terjed ki gyermati vagy katonai ügyekre.⁴⁴

Amikor Fort Vancouver kiürítették és Columbia kerület központját Vancouver szigetére, Fort Victoriába tették át, ő nem költözött el. Ekkorra már egyébként is egyre több minden a Willamette folyó völgyéhez kötötte. Még 1829-ben Fort Vancouvertól délre, a Willamette folyón lévő vízesés közelében földet vásárolt, fűrészmalmot állított fel, és néhány gerendaházat is épített. Ezután felfogadott egy földmérőt, és segítségével kijelölte annak a településnek a helyét, ami az Oregon-ösvény végpontjánál, a Columbia folyótól délre helyezkedett el, s megalapította Oregon Cityt. Valamennyi földet eladott, valamennyit iskolák és templomok építésére eladományozott, a megmaradt telken pedig gabonamalmot épített és egy kétszintes házat. 1845 őszén bejelentette visszavonulását a Hudson-öböl Társaságtól, és a következő tavaszon Oregon Citybe költözött. Amerikai állampolgárságért akart folyamodni, de James Polk elnökké választását követően, egy esetleges háború árnyékában nem akarta, hogy árulónak bélyegezzék, és elveszítse brit nyugdíját. Meg kellett várnia, hogy rendezzék a határvitát.⁴⁵

John McLoughlin végül az oregoni szerződés aláírása után, 1849-ben lett amerikai állampolgár. Oregon Cityben egy kis boltot nyitott, ahol élelmiszert és a gazdálkodáshoz szükséges eszközöket árult az Oregon-ösvényen érkező bevándorlóknak. 1851-ben a város

⁴² Egy 1850-es évek elejéről származó legenda szerint „Pacific Springsnél, ahol a nyugatra vezető útvonalak egyik elágazása volt, egy halom aranszínű kristály jelezte az utat Kaliforniába; a másik utat tábla mutatta, s rajta a felirat: *Oregon felé*. Akik tudtak olvasni, az Oregon-ösvényt választották.” A történetet idézi Meinig, 1998, 70. Oregon állam pontos határainak kijelölésével kapcsolatban ld. Stein 2008, 231–235.

⁴³ Idézi Walker 2000, 383.

⁴⁴ Bown 2020, 379–380.

⁴⁵ Walker 2000, 383–384, 439–440; Dary 2004, 128–129.

polgármesterévé választották. Hetvenhárom éves korában, 1857. szeptember 3-án hunyt el. Oregon City katolikus templomának kertjében temették el. Sírfelirata a következő volt: „Oregon úttörője és barátja, valamint e város alapítója”.⁴⁶

Bibliográfia

Szakirodalom

- Borneman 2009 = Borneman, W. R.: *Polk. The Man Who Transformed the Presidency and America*. New York.
- Bown 2020 = Bown, St. R.: *The Company. The Rise and Fall of the Hudson's Bay Empire*. Anchor.
- Brown 2002 = Brown, C.: *The Illustrated History of Canada*. Toronto.
- Brown 1892 = Brown, J. H.: *Brown's Political History of Oregon. Provisional Government*. Vol. I. Portland.
- Bumsted 1992 = Bumsted, J. M.: *The Peoples of Canada. A Pre-Confederation History*. Toronto.
- Clark 1981 = Clark, M. Jr.: *Eden Seekers, The Settlement of Oregon, 1818–1862*. Boston.
- Commager 1973 = Commager, H. S. (ed.): *Documents of American History. Vol. I. (To 1898)*. Englewood Cliffs.
- Dary 2004 = Dary, D.: *The Oregon Trail. An American Saga*. Oxford.
- Dodds 1986 = Dodds, G. B.: *The American Northwest. A History of Oregon and Washington*. Arlington Heights.
- Hawgood 1972 = Hawgood, J. A.: *America's Western Frontiers. The Exploration and Settlement of the Trans-Mississippi West*. New York.
- Horsman 1981 = Horsman, R.: *Race and Manifest Destiny. The Origins of American Racial Anglo-Saxonism*. Cambridge, Mass. – London.
- Kökény 2023 = Kökény A.: Az 1830–1833-as járvány és következményei Oregonban. In: *Dimenziók V. Katasztrófák után... (KUT) Természeti csapások, járványok és ökológiai folyamatok a történelemben*. Szerk. Banai Zs. at al. Budapest, 69–80.
- LaFeber 1989 = LaFeber, W.: *The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad since 1750*. New York.
- Magyarics 2014 = Magyarics T.: *Az Egyesült Államok külpolitikájának története. Mítosz és valóság: érdekek és értékek*. Budapest.
- Meinig 1993 = Meinig, D. W.: *The Shaping of America. A Geographical Perspective on 500 Years of History*. Vol. 2. *Continental America, 1800–1867*. New Haven–London.
- Meinig 1998 = Meinig, D. W.: *The Shaping of America. A Geographical Perspective on 500 Years of History*. Vol. 3. *Transcontinental America, 1850–1915*. New Haven–London.
- Molnár 2017 = Molnár I. J.: *Kanada története. A kezdetektől a konföderációig. 1000–1867*. Budapest.
- Newman 1989 = Newman, P. C.: *Empire of the Bay. An Illustrated History of the Hudson's Bay Company*. Toronto.

⁴⁶ Bown 2020, 382–383; Walker 2000, 443; Molnár 2017, 401.

Pletcher 1973 = Pletcher, D. M.: *The Diplomacy of Annexation: Texas, Oregon, and the Mexican War*. Columbia, MO.

Stein 2008 = Stein, M.: *How the States Got Their Shapes*. New York–London–Toronto.

Walker 2000 = Walker, D. L.: *Pacific Destiny. The Three-century Journey to the Oregon Country*. New York.

White 1993 = White, R.: *“It’s Your Misfortune and None of My Own”: A New History of the American West*. Norman–London.